

KIRIM HARBİNDE
İNGİLİZ SAĞLIK HİZMETLERİ
(Büyük Britanya Dış İşleri Raporlarına Göre)
BRITISH HEALTH SERVICES IN THE CRIMEAN WAR
(According to Great Britain Foreign Affairs Reports)

Dr. Öğr. Üyesi Fuat İNCE

Dr. Oğuz KALAFAT

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-8155-88-4

Kitap Adı

KIRIM HARBİNDE
İNGİLİZ SAĞLIK HİZMETLERİ
(Büyük Britanya Dış İşleri Raporlarına Göre)
BRITISH HEALTH SERVICES IN THE CRIMEAN WAR
(According to Great Britain Foreign Affairs Reports)

Yazarlar

Dr. Öğr. Üyesi Fuat İNCE
ORCID iD: 0000-0002-2887-7512
Dr. Oğuz KALAFAT
ORCID iD: 0000-0002-2341-6290

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

HIS000000

DOI

10.37609/akya.1827

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

SUNUŞ

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) sağlığı “bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden tam bir iyilik” durumu olarak açıklamaktadır. Sağlığı bozan etmenleri ise hastalık, engellilik ve yaralanma olarak sıralamak mümkündür. Sağlığı bozan etmenlerle mücadele etmek, bunların ortadan kaldırılması ve insanların bu etmenlerin etkilerinden korunması ancak etkili sağlık hizmetleri sunumu ve desteği ile mümkün olabilmektedir. Tedavi ve rehabilitasyon süreçleri de sağlık hizmetlerinin ayrılmaz unsurlarıdır. Sağlık hizmetlerini kendi arasında; koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri ve sağlığın geliştirilmesi hizmetleri olarak dörde ayırabiliriz.

Sağlık hizmetleri ile ilgili olarak çok genel ve özet olarak verilmeye çalışılan bilgilerin ışığında askerî sağlık hizmetleri kavramını açıklamaya çalışırsak; bunu, askerlerin sağlığını korumak, hastalandıklarında veya yaralandıklarında tedavilerini yapmak ve ordunun sağlık düzeyini yükseltmek maksadıyla yapılan planlı çalışmalar olarak açıklamak mümkündür. Askerî sağlık hizmetlerinin esas amacı; insanlık tarihinin kaçınılmaz olguları arasında yer alan savaşlardan kaynaklanan acıların, sakatlıkların ve can kayıplarının mümkün olduğu ölçüde engellenmesidir. Tıp mesleği açısından amacı açıklanan askerî sağlık hizmetleri ayrıca bir savaşın kazanılması için gerekli olan insan gücünün korunması ve devam ettirilmesi açısından askerî bir amaca da hizmet etmektedir.

Bir savaşta esas gaye zafere ulaşmaktır. Zafere giden yolda tüm hazırlıkların tam olarak yapılması gerekmektedir. İşte sağlık hizmetlerindeki eksikliklerin de daha barış zamanındayken giderilmesi, savaş şartlarında değişen koşullara uygun şekilde organize olabilecek niteliğe kavuşturulması şarttır. Savaş şartlarının dikkate alınarak hastanelerin ve diğer sağlık tesislerinin kurulması, bunların hizmet devamlılıklarının sağlanması, harekât tıbbi olarak tarif edilen savaş şartlarına uygun özellikler, ortaya çıkabilecek bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve

bunların salgına dönüşmeden yok edilmesi, tüm tıbbi tehditlerin değerlendirilmesi ve elbette ki sağlık lojistiği konuları bir silahlı kuvvetlerin ihtiyaç duyacağı sağlık hizmetleri desteğidir. Yaşanan savaşlar askeri sağlık hizmetlerinin planlamasında sivillerin durumlarının da mutlaka dikkate alınması ve gerekli hazırlıkların buna göre yapılması gerektiğini bizlere tekrar tekrar göstermektedir.

Yukarıda yazılan sağlık, sağlık hizmetleri ve askeri sağlık hizmetleri ilgili kavramlara dair geniş izahat, bilgilendirme ve kaynaklara Fuat İnce tarafından, Oğuz Aytepe danışmanlığında hazırlanan “İstiklal Harbi’nde Türk Askeri Sağlık Hizmetleri” başlıklı doktora tezinden ulaşılabilir.

İçinde bulunduğumuz 2022 yılında dünya gündeminde en ön sırada yer alan olaylardan birisi de şüphesiz ki 24 Şubat’ta Rusya Federasyonu tarafından Ukrayna’ya yapılan saldırı ve sonrasında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı’dır. Bu savaştan yaklaşık sekiz yıl kadar önce Ukrayna’ya ait olan Kırım, 18 Mart 2014’te Rusya tarafından ilhak edilmişti. Uluslararası toplum ve Türkiye bu ilhakı tanımamıştır. Hem Rusya’nın hem de Ukrayna’nın karşılıklı tezlerle kendi görüşlerini duyurmaya ve kabul ettirmeye yönelik çaba ve gayretleri veya bu meselenin farklı boyutları elbette ki başka çalışmaların konusudur. Burada bizlerin dikkatini çeken husus Kırım’ın ve Karadeniz’in kuzeyinde kalan toprakların stratejik ve jeopolitik açıdan ne kadar önemli olduklarıdır.

Kırım, tarihte Türk ve Rus mücadelesi bakımından da önemli bir konumdadır. 21 Ekim 1853’te yeni bir Osmanlı-Rus Harbi başlamıştı. 1854’te İngiltere ve Fransa’nın, 1855 yılında da Piyemonte’nin (Sardunya) Osmanlı’nın yanında savaşa girmesiyle Kırım Harbi adını alan savaş, bugün sağlık hizmetleri bakımından da ele alınmakta ve incelenmektedir. Özellikle İngiliz Florence Nightingale’in ve onun yardımcılarının İstanbul’da hasta ve yaralı askerlere yönelik tıbbi bakım hizmetleri ve destekleri modern hemşirelik anlatılırken mutlaka bahsedilen ve anlatılan hususlardır. Avrupalı hekimlerin aksine Osmanlı hekimlerinin hem sayı bakımından hem de hastalıklara ve yaralılara müdahale bakımından yetersiz kalması ve bu savaşa dair tıbbi kayıt tutulmaması Türk tarafının en büyük eksikliklerden birisi olarak göze çarpmaktadır.

İngilizler ise yaptıkları tüm faaliyetleri kayıt altına almışlar ve saklamışlardır. İşte biz bu çalışmamızda orijinal İngiliz belgelerini nitel araştırma deseninde doküman analizine tabi tutarak değerlendirmeye çalıştık. İncelediğimiz belgeler Büyük Britanya Dış İşleri dokümanları olup, çalışmanın ilk bulguları “Kırım

Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti'nde Hastane Çalışmaları: İngiliz Konsolosluk Raporlarına Göre İngiliz Sağlık Hizmetleri (1854-1856)” başlığıyla Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde araştırma makalesi olarak yayımlanmıştır.

Ancak belgelerde yer alan bilgilerin gerçekten de hem tarih hem de tıp bilimleri açısından çok değerli olmaları nedeniyle dokümanların tamamını Türkçeye tercüme etmeyi düşündük. Konuya ilişkin açıklamanın daha da genişletilerek yeni verilere göre düzenlenmesinin ve ayrıca hem orijinal belgelerin hem de bunların Türkçe çevirilerinin bir kitap olarak literatüre kazandırılmasının faydalı olacağına karar verdik. Bu kapsamda, kitabımızda ilk olarak yeni bilgilerle genişletip, açıklamalar eklediğimiz “Kırım Savaşı Sürecinde İngiliz Sağlık Hizmetleri (1854-1856)” başlıklı bölümümüzü göreceksiniz. Bu kapsamda İngiliz konsolosluk raporlarına göre Osmanlı topraklarında sunulan askeri sağlık hizmetleri, hastane gemileri ve yaptığımız sonuç değerlendirmesini okuyabileceksiniz. Ardından İngilizce orijinal belgelerin kopyalarını, daha sonra ise Türkçe tercümelerini bulacaksınız. Son olarak orijinal tablo bilgilerine ve orijinal nüshalardan seçili örneklerle yer verdik. Yararlandığımız birbirinden değerli kaynakları ise kitabımızın en sonunda gösterdik.

Uzun ve gerçekten de zorlu bir inceleme ve değerlendirme sürecini gerektiren çalışmamızın ortaya çıkmasında Pozantı Atatürk Ortaokulu İngilizce öğretmeni Yasemin Mutlu Güler'in dikkatinden bahsetmek isteriz. İngilizlerin İzmir kenti ile ilgili ekonomi raporları arasında sıkışan bu belgeleri gören ve bizim dikkatimize sunan Sayın Güler sayesinde geçmişin izlerini daha iyi anlayıp, değerlendirerek bilim dünyasına kazandırdık. Bu anlamda kendisine teşekkürlerimizi borç biliriz. Ayrıca bizlere destek olan Emine Kalafat ile Gülşen Yücel'e, orijinal İngilizce dokümanların çeviri, inceleme ve anlaşılması konusundaki büyük desteklerinden dolayı İngilizce öğretmenleri Hatice Sök ile Yasemin Mutlu Güler'e, kitabın düzenlenme işleri için Pozantı Atatürk Ortaokulu öğretmeni Büşra Aydın yine aynı okul öğrencileri Onur Oğuz, Mustafa Kemal Özbay ve Zülfiye Naz Yener'e, Akademisyen Kitabevi'ne ve emeği geçen herkese ne kadar teşekkür etsek azdır.

Bu çalışmanın başta tarih ve tıp araştırmacıları olmak üzere konuya ilgi duyan herkese faydalı olması dileğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Fuat İNCE

Dr. Oğuz KALAFAT

İÇİNDEKİLER

Kırım Savaşı Sürecinde İngiliz Sağlık Hizmetleri (1854-1856)	1
İngiliz Konsolosluk Raporlarına Göre Osmanlı Topraklarında Sunulan Askerî Sağlık Hizmetleri	1
Hastane Gemileri	16
Sonuç.....	19
İngilizler Tarafından Yayımlanan Rapor, Talimatname ve Yazışmalarının İngilizce Orijinal Kopyaları.....	21
İngilizler Tarafından Yayımlanan Rapor, Talimatname ve Yazışmalarının Orijinal Kopyalarının Türkçe Çevirisi	91
Tablo Bilgileri.....	160
Orijinal Nüshalardan Seçili Örnekler	165
Yararlanılan Kaynaklar.....	170

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Amiral Hon. F.W. Grey'in Dr. Sutherland, Dr. Gavin ve Bay Rawlinson'a Gönderdiği Telgraf, 18 Mart 1855.
- Arslan, Meryem (2019). Tarihî Türkçe Tıp Metinlerinde Savaş Aletleri ve Savaş Yaralarının Tedavileri, *Erdem*, 77: 281-306.
- Arslan, Meryem (2019a). Kitab-ı Tercüme-i Tezkire-i Davud Fi İlmi't-Tıbb (Metin-Tematik Dizin-Sözlük). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Arslan, Meryem (2019b). Arslan, Meryem (2019), Vatikan Kütüphanesinde Türkçe Bir Tıp Metni: Eczâ-yı Lokmân Hekim, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 67: 153-184.
- Arslan, Meryem (2020). Eczâ-yı Lokmân Hekim'de Geçen Tali-i Mevlûd ve Türk Tıbbındaki Yeri Üzerine. Meryem Arslan (ed.). *Tarihsel Ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Tıp: Metinler, Tarih, Uygulamalar, Kavramlar, Terimler*, Ankara: Detay Yayınları: 1-23.
- Arslan, Meryem-Kaya, Mehmet (2018). II Meşrutiyet'ten Harf Devrimine Kadar Karikatürlerde Sağlık ve Algısı (1908-1928). *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*: 83-129.
- Baumgart, Winfried, *Crimean War (1853-1856)* (New York, 1999).
- Bay Rawlinson'un Tuğamiral Hon. F. W. Grey'e Gönderdiği Rapor, 27 Mart 1855.
- Besbelli, Saim, *1853-1856 Osmanlı - Rus ve Kırım Savaşı Deniz Harekatı* (Ankara: T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları, 1977).
- Çelik, Anıl (2014). Terceme-i Kâmilüs-Sinâ'a (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Dağlar Macar, Oya, İstanbul Ticaret Üniversitesi, and Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, 'Kırım Savaşı'nda İstanbul, İzmir ve Çanakkale'deki İngiliz Hastaneleri', *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, 2016.
- Dinar, Talat (2013). Müderris Hasan Efendi'nin Gayetü'l-Münteha Fi Tedbiri'l-Merza'sı (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta) (İnceleme-Metin-Dizinler), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Denizli
- Dr. A. Cumming'in Dr. A. Smith'e Gönderdiği Raporlar, 5 Nisan 1855.
- Dr. A. Cumming'in Dr. A. Smith'e Gönderdiği Raporlar, 7 Nisan 1855.
- Dr. A. Cumming'in Dr. A. Smith'e Gönderdiği Raporlar, 5 Nisan 1855.
- Dr. Bryce'dan Dr. A. Smith'e Gönderdiği Raporun Ek-1 Bölümü, 26 Mart 1855.
- Dr. Sutherland, Dr. Gavin ve Bay Rawlinson'un Amiral Hon. F.W. Grey'e Gönderdiği Rapor, 17 Mart 1855.
- Dr. Sutherland, Dr. Gavin ve Bay Rawlinson'un Tuğgeneral Lord William Paulet'e Gönderdiği Rapor, 10 Mart 1855.
- Dr. Sutherland, Dr. Gavin ve Bay Rawlinson'un Tuğgeneral Lord William Paulet'e Gönderdiği Rapor, EK-2: 'Üsküdar Kışla Hastanesi'nde Temizlik İşlemlerine İlişkin Önerilen Talimatlar', 10 Mart 1855.
- Dr. Sutherland, Dr. Gavin ve Bay Rawlinson'un Tuğgeneral Lord William Paulet'e Gönderdiği Rapor, Ek-5-6: 'Üsküdar Kışla Hastanesinde Temizlik İşlemlerine İlişkin Öneriler', 10 Mart 1855.
- Dr. Sutherland'un Lord Panmure'ye Gönderdiği Rapor, 2 Nisan 1855.
- Dr. Sutherland ve Gavin ve Bay Rawlinson'un Lord Panmure'a Gönderdiği Rapor, 16 Nisan 1855.

- Dr. A. Cumming'den, *Ordu ve Ordudonatım Sağlık Bölümü Genel Direktörüne*, 30 Nisan 1855.
- Ferik Ahmet Muhtar Paşa, *Kırım Harbi'nde Silistre Müdafası*, ed. by Fatih Tetik; Gültekin Yıldız (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2015).
- Fontmagne, Durand De, *Kırım Harbi Sonrası İstanbul*, ed. by Çev. Güççek Soytürk (İstanbul: Ker- van Kitapçılık Basın sanayi ve Ticaret AŞ, 1977).
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi:Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri, C. V* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011).
- Karayaman, Mehmet, 'Kırım Harbinde Sağlık Hizmetleri (1853-1855)', *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2008).
- Kaya, Mehmet-Arslan, Meryem (2019). II Meşrutiyet'ten Harf Devrimine Kadar Karikatürlerde Beslenme Ve Beslenme Alışkanlıkları (1908-1928). 9. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi 20-23 Mart 2019, Antalya: 356-385.
- Kütükçü, Murat (2021). 'Kırgız Halkının Bağımsızlık İsyanı: 1916 Ürkün', *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15).
- Yıldız Kısacık, Sibel (2020). 1908-1928 Yılları Arasında Karikatürlerde Salgın Hastalıkların Be- timlenmesi, Meryem Arslan (ed.). Tarihsel ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Tıp: Metinler, Tarih, Uygulamalar, Kavramlar, Terimler, Ankara: Detay: 305-322.
- Nicol, Martha, *Ismeer or Smyrna and Its British Hospital 1855* (London).
- Ordu Levazım Görevlisi M. Wreford'un Hastane İhtiyaç Tutanakları*.
- Pincoff, Peter, *Experiences of A Civilian in Erastern Military Hospital With Observation on the Eng- lish, French and Other Medical Departmans and The Organization of Military Medical, Scholls and Hospitals* (Edinburgh, 1857).
- Ponting, Clive, *The Crimean War: The Truth Behind The Myth, Kırım Savaşı (Efsanenin Arkasında- ki Hakikat)*, (Çev. Hakan Abacı) 1. Basım (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014).
- Şehsuvaroğlu, Bedi, 'Kırım Harbi'nde İstanbul Hastaneleri', *Hayat Tarih Mecmuası*, 10 (1956), 22.
- Slade, S. Adolphus, *Türkiye ve Kırım* (İstanbul, 1943).
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 84, Osmanlı Belgelerinde Kırım (1853-1856)* (Ankara, 2006).
- Telli, Burak (2017). Kenzü's-Sıhhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmaniyye (İnceleme-MetinG- ramatikal Dizin-Tıpkıbasım), Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanma- mış Doktora Tezi, Adıyaman
- Torun, Serap, *Kırım Savaşı'nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik* (Ankara: Akademisyen Kitapevi, 2014).
- Tuğgeneral Lord Willam Paulet'ten Lord Panmure'ye Gönderdiği Telgraf*, 25 Nisan 1855.
- Zorlu, Tuncay, *Osmanlı Teknoloji Tarihinden Bir Kesit: Gemi İndirme Yöntemleri*, Osmanlı Bilimi Araştırmaları IX/1-2 (2007-2008), İstanbul.